

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті на основі ґрунтовного комплексного аналізу визначено сучасний стан розвитку рекреаційної сфери в Україні, висвітлено її особливості, проблемні питання функціонування. Окреслено перспективи розвитку національної рекреаційної сфери як важливого сектору економіки та соціальної сфери. Розроблено комплекс заходів щодо підвищення ефективності державного управління сферою рекреації на загальнодержавному та регіональному рівнях, а також запропоновано шляхи вдосконалення механізмів державного регулювання сфери рекреації.

Ключові слова: рекреація, рекреаційна сфера, державне управління, механізми державного регулювання, державна політика в галузі рекреації, рекреаційна діяльність.

Постановка проблеми. У сучасній світовій економіці в умовах корпоративно-економічного глобалізму, глобального менеджменту, зростання ролі транснаціональних корпорацій, інформатизації суспільства, підвищення матеріального добробуту населення рекреаційна галузь виступає самостійним видом економічної діяльності. У цих умовах актуалізується необхідність пошуку дієвих державних інструментів розвитку рекреаційної сфери та реалізації рекреаційного потенціалу, найперше з урахуванням особливостей і конкурентних переваг регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку рекреаційної сфери останніми роками набувають усе більшої наукової й практичної значимості. Через кардинальні зміни в соціально-економічному житті держави та нові суспільно-політичні орієнтири зростає роль наукових досліджень рекреаційної проблематики. В обґрунтуванні перспектив рекреаційної сфери в Україні науковцями принципове значення надається питанням теоретичного осмислення її функцій, визначення соціально-економічного змісту, механізмів врахування рекреаційної політики в процесі формування і реалізації Державної регіональної політики в сучасних умовах.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку рекреаційної сфери в контексті реалізації механізмів державного управління.

Виклад основного матеріалу. Україна володіє значними природними і соціально-економічними рекреаційними ресурсами, які вико-

ристовуються або можуть бути використані для відпочинку, оздоровлення, лікування і пізнавальної діяльності людей. Їх склад, структура, якість, потужність, ступінь використання та освоєння характеризуються значною регіональною диференціацією. Найбільша частка серед структурних компонентів природно-ресурсного потенціалу України, за оцінками фахівців, належить земельним і мінеральним ресурсам.

Розвиток рекреаційної сфери в Україні відбувається на ринкових засадах і перебуває під регулюванням держави на основі законодавства, національної політики та індикативного планування всіх видів рекреації [3, с. 52].

Безперечно, державне регулювання рекреаційної діяльності здійснюється з метою: забезпечення прав громадян на відпочинок, відновлення та зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав; захисту прав і законних інтересів рекреантів і суб'єктів рекреаційного бізнесу; відновлення та збереження цілісності рекреаційних ресурсів України, їх раціональне використання й охорона під час планування та забудови територій, на яких розташовано об'єкти рекреаційних відвідувань; створення сприятливих умов для удосконалення й розвитку індустрії рекреації, підтримки пріоритетних напрямів рекреаційної діяльності.

При цьому завданням державного регулювання рекреаційної сфери є забезпечення комплексного і збалансованого розвитку цієї сфери з урахуванням її специфіки й особли-

востей конкретного регіону [1, с. 15]. Для цього держава може застосовувати низку важелів прямого і непрямого впливу.

Реалізація державної політики в галузі рекреації має здійснюватися шляхом: визначення й реалізації основних напрямів державної політики в галузі рекреації, пріоритетних напрямів її розвитку; визначення порядку класифікації та оцінювання рекреаційних ресурсів України, їх використання та охорони; спрямування бюджетних коштів на розроблення й реалізацію програм розвитку рекреації; нормативного регулювання відносин у галузі рекреації; встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі рекреації та курортно-рекреаційного комплексу; організації та здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі рекреації; визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі рекреації; участі в розробленні й реалізації міжнародних програм з розвитку рекреації.

У контексті цього варто зауважити, що важливою рисою сучасного стану рекреаційної сфери в Україні є поєднання тенденцій глобалізації та національної специфікації її розвитку [4, с. 225].

Водночас розвиток рекреації в Україні останніми роками характеризується досить суперечливими тенденціями. Незважаючи на великий рекреаційний потенціал, національна рекреаційна сфера ще посідає незначне місце в національній економіці порівняно з розвинутими країнами. Дається взнаки деякий законодавчий вакуум у стратегії розвитку ринку рекреаційних послуг [6, с. 250]. Такий стан, звичайно, негативно впливає на перспективи формування рекреаційної індустрії як загалом по Україні, так і в регіональному масштабі зокрема.

Рекреаційна галузь протягом тривалого часу відчуває на собі вплив таких негативних чинників, як: відсутність послідовної державної політики у сфері рекреації, стратегії та програми розвитку рекреації і курортів; багаторазова трансформація центрального органу виконавчої влади у сфері рекреації; нехтування міжнародним досвідом розвитку рекреації; територіальні втрати та військові дії на території країни; нестабільність у політичному та економічному житті [5, с. 32].

Проблемами, що гальмують розвиток рекреації та розв'язання яких потребує державного регулювання й підтримки виконавчих органів влади, є такі: неналагоджений механізм співпраці органів державної влади з громадськими,

науковими та бізнес-структурами; незадовільна участь регіонів у програмах міжрегіонального і транскордонного співробітництва, низький рівень якості їх реалізації; невідповідність ціни якості пропонованих рекреаційних послуг; недостатній рівень матеріального добробуту населення для розвитку приватного рекреаційного бізнесу в регіонах, недосконалість системи ведення статистичного обліку у сфері рекреації та курортів; низький рівень безпеки на рекреаційних об'єктах і маршрутах [2, с. 64]; недосконалість технічного регулювання та стандартизації, що призводить до відсутності належного інфраструктурного облаштування й інформаційного забезпечення рекреаційних об'єктів; недостатність критеріїв, на підставі яких здійснюється категоризація об'єктів рекреаційної інфраструктури, зокрема готелів та інших аналогічних засобів розміщення, та їх неузгодженість із сучасними стандартами розвинутих рекреаційних країн; відсутність механізму акредитації та сертифікації об'єктів рекреаційної інфраструктури; відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі та рекреаційних представництв за кордоном; податкове законодавство, що не сприяє вкладенню інвестицій в інфраструктуру рекреації та санаторно-курортний комплекс.

Негативні тенденції, що спостерігаються у рекреаційній сфері країни, є закономірним наслідком послаблення державних важелів впливу на процес регулювання її розвитку. Яскравим підтвердженням цьому є застарілість законодавчо-нормативної бази, ліквідація центрального органу управління як окремої профільної структури, відсутність розробленої та затвердженої стратегії, системи прогнозування та моніторингу розвитку галузі, а отже, й відповідно, системної державної політики щодо рекреаційної сфери, а також неналежна увага до наявних проблем з боку територіальних органів управління. Орієнтація останніми роками лише на ринкові регулятори у сфері рекреаційної діяльності, як свідчить динаміка показників її розвитку, виявилася неефективною і такою, що веде до згорання обсягів послуг, що надаються, погіршення їх якості та до звуження можливостей населення щодо оздоровлення, лікування, реабілітації, профілактики захворювань, а отже, до втрат через зниження працездатності фахівців та робітників в інших сферах економіки [3, с. 11]. Крім того, рекреаційна сфера в умовах децентралізації

управління економікою має розглядатися як суттєве джерело поповнення доходної частини місцевих бюджетів окремих територіальних утворень за рахунок сплати податків суб'єктами господарювання, що зайняті у ній. Найважливішою умовою для цього є створення ефективного механізму державно-приватного партнерства у сфері рекреаційної діяльності замість її хаотичного розвитку, який спостерігається нині.

Особливостями соціального характеру рекреаційної діяльності є: погіршення результативності функціонування; зниження (особливо протягом останніх років) показників охоплення населення різними видами рекреаційних послуг; зростання структурної незбалансованості ринку рекреаційних послуг у регіонах, втрата значної частини потенціалу сфери; хронічне недовантаження об'єктів інфраструктури та значна зношеність основних засобів підприємств; недостатність ресурсів для покращення якості послуг та інвестування; зниження рівня доступності для значної частини населення рекреаційних послуг у результаті погіршення рівня життя і зменшення доходів; зниження частки рекреаційних послуг у структурі платних послуг унаслідок загального зубожіння населення та переміщення витрат на обов'язкові статті; різке зменшення споживання рекреаційних послуг сільським населенням; скорочення витрат на рекреаційні послуги в загальних витратах і заощадженнях.

Процес державного управління сферою рекреації потребує реалізації комплексу економічних, організаційних, управлінських, фінансових та інших заходів як складників ефективної реалізації державної політики [5, с. 3]. З огляду на це державне управління рекреаційною сферою можна розглядати як дію основних механізмів регулювання на всіх рівнях управління, до переліку яких віднесено: організаційний, регламентуючий, коригуючий, контролюючий, соціальний, стимулюючий.

Беззаперечно, навіть за максимального державного сприяння довести рівень рекреаційного обслуговування в регіонах України до світових стандартів поки що неможливо. Отже, необхідне визначення певних пріоритетів перспективного розвитку в цій сфері, які потрібно розглядати в контексті загальнодержавних і регіональних інтересів, швидкості економічної віддачі, соціальної й економічної ефективності.

Стримуючим чинником розвитку рекреаційної сфери є і недосконалий механізм управлін-

ня екоменеджменту. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема управління екологічною ситуацією, що включає способи оптимального розподілу екологічного навантаження, комплекс норм і нормативів, що упорядковують процеси ресурсоспоживання і господарського використання потенціалу України.

Для підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази рекреаційної сфери потрібно насамперед здійснити заходи з її оновлення, реконструкції, провести реставраційні роботи, що є головною умовою у збереженні високого рівня сервісу, а розширення кола пропонуванних рекреаційних послуг дасть змогу подовжити тривалість періоду їх надання.

Не менш важливим є формування позитивного іміджу регіонів. Для цього необхідно провести комплексні рекламно-інформаційні заходи із просування рекреаційної сфери регіонів на національному та міжнародному ринках.

В умовах важкого соціально-економічного та фінансового становища доцільно переглянути політику ціноутворення на рекреаційні послуги, сформувати гнучкіше ціноутворення, яке дасть змогу рекреантам практично самостійно формувати комплекс бажаних рекреаційних послуг. Так, виробники зможуть швидше реагувати на коливання попиту на ринку рекреаційних послуг.

Удосконалення системи державного управління рекреаційної сфери має відбуватися відповідно до норм міжнародної практики і спрямовуватись на забезпечення аналізу, координації та регулювання розвитку рекреаційної сфери з урахуванням соціальних, економічних, інформативних, екологічних аспектів у разі ліквідації монополії державних структур. З метою впорядкування діяльності рекреаційних закладів та інтеграції регіонів у світовий економічний простір необхідно здійснити стандартизацію та сертифікацію рекреаційних послуг.

Забезпечити раціональне використання рекреаційних ресурсів та досягти оптимізації витрат з державного і місцевих бюджетів на здійснення заходів у сфері рекреації дасть змогу належний рівень міжгалузевої координації та міжрегіональної кооперації.

Висновки і пропозиції. Єдиним шляхом розв'язання системних проблем у сфері рекреації та курортів є стратегічно орієнтована державна політика, основним завданням якої є визначення рекреації одним з основних пріоритетів держави, впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення

рекреаційного бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку рекреаційної інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів з формування рекреаційного іміджу України.

Список використаної літератури:

1. Бекірова С. Механізм регулювання розвитку рекреаційного комплексу України. Культура народів Причорномор'я. 2011. № 216. С. 13–16.
2. Дацій Н.В. Шляхи формування та розвитку самодостатніх суб'єктів муніципального руху: європейські виміри та орієнтири: монографія / О.М. Кондрашов, Т.В. Іванова, І.О. Драган, Н.В. Дацій, О.І. Дацій. Миколаїв: Ємельянова Т.В., 2013. 352 с.
3. Мацола В. Рекреаційно-туристичний комплекс України: монографія. Львів, 1997. 74 с.
4. Охріменко А. Особливості функціонування рекреаційного комплексу в умовах сталого розвитку. Регіональна економіка. 2012. № 2(24). С. 224–228.
5. Панченко Т. Курортно-рекреаційна система України: сучасний стан та перспективи розвитку. Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 2. К.: Кармаліта, 2009. 123 с.
6. Солодовник Ю. Необхідність державного регулювання в галузі рекреації та оздоровлення. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2016. Вип. 4. С. 249–253.

Близнюк А. С. Современные тенденции развития рекреационной сферы в контексте реализации механизмов государственного управления

В статье на основе тщательного комплексного анализа определено современное состояние развития рекреационной сферы в Украине, освещены ее особенности, проблемные вопросы функционирования. Определены перспективы развития национальной рекреационной сферы как важного сектора экономики и социальной сферы. Разработан комплекс мероприятий по повышению эффективности государственного управления сферой рекреации на общегосударственном и региональном уровнях, а также предложены пути совершенствования механизмов государственного регулирования сферы рекреации.

Ключевые слова: рекреация, рекреационная сфера, государственное управление, механизмы государственного регулирования, государственная политика в области рекреации, рекреационная деятельность.

Blyzniuk A. S. Modern tendencies of recreation sphere development in the context of implementation of mechanisms of public administration

In the article based on a comprehensive complex analysis of the current state of development of the recreational sphere in Ukraine is determined, its features, problem issues of functioning are highlighted. Prospects for the development of the national recreation sphere as an important sector of the economy and social sphere are outlined. The complex of measures aimed at increasing the efficiency of public administration in the sphere of recreation at the national and regional levels has been developed, as well as ways of improving the mechanisms of state regulation of the recreation sphere.

Key words: recreation, recreation sphere, state administration, mechanisms of state regulation, state policy in the field of recreation, recreational activity.